

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Błaszkowski Leon: Komunalne Kasy Oszczędności w Polsce

Źródło:

Kwartalnik Statystyczny Tom IV 1927 zeszyt 2, strony 289-299

Artykuł zdigitalizowany i udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

LEON BLASZKOWSKI JUN.

Komunalne Kasy Oszczędności w Polsce

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych rozesłało w maju 1926 roku ankietę do województw w celu zebrania danych statystycznych, dotyczących wszystkich istniejących w Polsce miejskich i powiatowych kas oszczędności. Odpis tych danych wojewodowie mieli polecane przesyłać do Głównego Urzędu Statystycznego. Tym sposobem w końcu roku zeszłego Główny Urząd Statystyczny mógł przystąpić do opracowania ankiety i rezultaty tego opracowania obecnie podaje. Ogólne dane tymczasowe, dotyczące komunalnych kas oszczędności na podstawie tejże ankiety były wydrukowane w zeszycie *I Wiadomości Statystycznych* z roku bieżącego.

Sama metoda opracowania ankiety wymaga pewnych zastrzeżeń i wyjaśnień. Kasy nie będące w ruchu w r. 1925 były brane pod uwagę w tablicach 1 i 2, uważano bowiem, że ta nieczynność jest tylko chwilowa i że działalność kas zostanie w najbliższej przyszłości wznowiona. Do tablicy 3. kas tych nie wliczono, ażeby uniknąć otrzymywania fałszywych przeciętnych. Tak samo nie wliczono tu rachunków podanych przez kasy w markach polskich lub niemieckich albo w koronach. Przerachowanie marek polskich na złote mogłoby nastąpić jedynie po kursie urzędowym 1800 000, co dałoby sumy zaledwie kilkunastu lub kilkudziesięciu złotych; marki niemieckie dałyby również minimalne sumy złotych; korony wreszcie możnaby przeliczyć tylko pośrednio, przez uprzednią ich zamianę na marki polskie.

Sumy podane przez kasy w dolarach zostały przeliczone na złote po kursie 1 dolar = 9 złotych i wliczone do sum ogólnych.

Najtrudniejszą, bo najbardziej sporną rzeczą była kwestja waloryzacji. Ankieta zapytania co do waloryzacji nie zawierała; wymagałoby to bardzo długich i szczegółowych objaśnień, a mogłoby wpływać jednocześnie na opóźnienie wypełnienia formularzy przez kasy, korzyść zaś z tego byłaby minimalna wobec tego, że do końca r. 1925 więcej niż połowa

kas waloryzacji jeszcze nie ukończyła. Mając zupełnie pewne dane co do waloryzacji, możnaby kasy podzielić na 3 grupy: 1) kasy, które waloryzację przeprowadziły całkowicie, 2) kasy, które ją przeprowadziły częściowo i 3) te, które waloryzacji jeszcze nie zaczęły, i każdą z tych grup należałoby wtedy oddzielnie opracować. Brak wiadomości co do dokonania lub niedokonania waloryzacji nie pozwolił na to; z drugiej strony z tych samych powodów trudno było każdą kasę podawać indywidualnie, gdyż nie można porównywać poszczególnych kas, nie mając przy nich uwag co do waloryzacji. Dlatego przy opracowaniu ankiety musiano poprzestać na podaniu liczby wkładów oraz sum wkładów, pożyczek i funduszy rezerwowych dla kas, połączonych w pewne grupy według trzech różnych kryterjów z pominięciem zupełnie kwestji waloryzacji. Dzieleno więc kasy według województw, czasu powstania oraz liczby kas w powiatach i miastach. Dodaje się przez to w każdej grupie sumy złotych niewspółmierne: złote przerachowane według kursu urzędowego, złote otrzymane wskutek dokonanej waloryzacji oraz złote wpłacone po wprowadzeniu waluty złotowej. Z tem zastrzeżeniem można dopiero podane tu tablice badać i omawiać.

Jak widać z tablic 1 i 3, z ogólnej liczby 204 kas było czynnych w r. 1925—198. Z nich najwięcej, bo 126 (czyli 64%), istniało w województwach zachodnich i śląskiem; znacznie mniejszą liczbę kas—54 (a więc 27%) posiadały województwa południowe. W jednej i drugiej grupie województw prawie wszystkie kasy powstały przed wojną, co tłumaczy się przepisami rządów pruskiego i austriackiego, ułatwiającymi i popierającymi zakładanie komunalnych kas oszczędności (ob. regulamin pruski z r. 1838 i regulatyw austriacki z r. 1844). Przepisy te były najzupełniej różne, zupełnie różnie traktowały charakter prawny powstających kas, niemniej jednak pozwoliły na założenie dużej ich ilości. Inaczej

rzecz się miała w b. zaborze rosyjskim: tutaj zakładania komunalnych kas oszczędności nie przewidywano wcale; zaczęły one powstawać dopiero w Państwie Polskiem po wojnie. Powstało ich do końca 1925 roku 18. W województwach zachodnich założono po wojnie 4 kasy, w południowych—2.

Kasy były i są zakładane przez związki komunalne tak powiatowe, jak i miejskie; tym sposobem w jednym powiecie może być więcej niż jedna kasa. To rozgrupowanie kas podaje tablica 2. Ponieważ zaś kasa powiatowa znajduje się prawie zawsze w mieście powiatowem, gdzie często istnieje również kasa

miejska, przeto w wielu małych miastach powiatowych, szczególnie b. zaboru pruskiego, znajdują się po 2 kasy. Czy takie gęste zakładanie kas, należących do różnych związków komunalnych, jest wskazane i celowe z punktu widzenia propagandy oszczędności, —to można kwestjonować. Obecnie, o ile nam wiadomo, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przy zatwierdzaniu nowozakładanych kas unika tego. Kwestję tę próbuje oświecić poniższa tablica, podająca przeciętne rachunki dla jednej kasy w zależności od tego, ile kas istnieje w jednym powiecie lub mieście.

Województwa Liczba kas w powiecie (mieście) Rok założenia	Liczba kas czyn- nych	Na 1 kasę przeciętnie				
		Liczba wkładów (książeczek)	Suma wkładów		Suma pożyczek	Suma funduszy rezerwo- wych
			oszczędno- ściowych	na rachun- kach bieżących		
Województwa zachodnie ogółem	113	3 692	215	65	272	21
Po 1 kasie w powiecie	13	4 565	172	37	207	20
„ kilka kas „	100	3 579	220	69	281	21
Po 1 kasie w mieście	45	3 548	117	86	264	14
„ 2 kasy „	68	3 788	279	51	278	25
do 1900	90	4 364	249	78	319	24
1901—1914	17	1 269	80	9	97	10
1915—1918	2	16	4	—	5	2
1919—1925	4	718	128	37	102	5
Województwa południowe ogółem	54	4 712	371	31	419	69
Po 1 kasie w powiecie	43	4 821	283	36	353	54
„ kilka kas „	11	4 282	714	12	677	129
Po 1 kasie w mieście	44	4 738	280	35	349	53
„ 2 kasy „	10	4 594	771	13	729	138
do 1900	39	5 328	348	11	392	83
1901—1914	11	3 909	563	111	636	40
1915—1918	2	1	62	—	82	7
1919—1925	2	1	58	1	80	14
Województwo śląskie	13	2 746	241	29	349	122
Po 1 kasie w powiecie	2	311	301	44	181	2
„ kilka kas „	11	3 188	231	26	379	144
Po 1 kasie w mieście	9	3 821	282	10	390	167
„ 2 kasy „	4	327	150	72	256	23
do 1900	11	3 168	269	33	389	142
1901—1914	2	423	91	6	126	17
1915—1918	—	—	—	—	—	—
1919—1925	—	—	—	—	—	—
Województwo poznańskie	81	3 702	195	70	267	23
Po 1 kasie w powiecie	7	2 836	153	27	254	25
„ kilka kas „	74	3 784	199	74	268	23
Po 1 kasie w mieście	35	3 254	105	101	299	15
„ 2 kasy „	46	4 043	263	47	243	29
do 1900	66	4 286	222	84	306	26
1901—1914	12	1 410	94	10	116	12
1915—1918	2	16	4	—	5	2
1919—1925	1	41	14	7	20	4

(dok. — fin)

(dok. — fin)

Województwa Liczba kas w powiecie (mieście) Rok założenia	Licz- ba kas czyn- nych	Na 1 kasę przeciętnie				
		Liczba wkładów (książeczek)	Suma wkładów		Suma pożyczek	Suma funduszy rezerwo- wych
			oszczędno- ściowych	na rachun- kach bieżących		
Województwo pomorskie	32	3 667	265	53	286	15
Po 1 kasie w powiecie	6	6 581	194	49	153	13
„ kilka kas „	26	2 994	281	54	316	15
Po 1 kasie w mieście	10	4 574	158	36	143	11
„ 2 kasy „	22	3 254	313	60	351	16
„ do 1900	24	4 577	322	63	354	18
1901—1914	5	931	49	7	51	7
1915—1918	—	—	—	—	—	—
1919—1925	3	944	166	47	130	5
Województwo krakowskie	21	5 164	465	16	541	100
Po 1 kasie w powiecie	16	4 676	206	15	283	46
„ kilka kas „	5	6 725	1 295	21	1 367	273
Po 1 kasie w mieście	17	4 470	201	14	276	46
„ 2 kasy „	4	8 113	1 585	28	1 669	330
„ do 1900	16	6 294	553	18	645	130
1901—1914	4	1 490	207	15	237	3
1915—1918	1	1 773	93	—	94	—
1919—1925	—	—	—	—	—	—
Województwo lwowskie	17	5 460	472	74	484	52
Po 1 kasie w powiecie	13	6 119	516	95	592	65
„ kilka kas „	4	3 315	329	7	130	10
Po 1 kasie w mieście	13	6 119	516	95	592	65
„ 2 kasy „	4	3 315	329	7	130	10
„ do 1900	11	5 174	249	8	205	41
1901—1914	6	5 984	881	174	994	72
1915—1918	—	—	—	—	—	—
1919—1925	—	—	—	—	—	—
Województwo stanisławowskie	10	3 422	150	1	179	42
Po 1 kasie w powiecie	8	4 249	180	1	212	50
„ kilka kas „	2	111	30	0	45	10
Po 1 kasie w mieście	8	4 249	180	1	212	50
„ 2 kasy „	2	111	30	0	45	10
„ do 1900	6	5 206	212	1	245	63
1901—1914	1	1 143	82	—	86	3
1915—1918	1	202	30	—	71	13
1919—1925	2	817	58	1	80	13
Województwo tarnopolskie	6	3 159	122	9	209	55
Po 1 kasie w powiecie	6	3 159	122	9	209	55
„ kilka kas „	—	—	—	—	—	—
Po 1 kasie w mieście	6	3 159	122	9	209	55
„ 2 kasy „	—	—	—	—	—	—
„ do 1900	6	3 159	122	9	209	55
1901—1914	—	—	—	—	—	—
1915—1918	—	—	—	—	—	—
1919—1925	—	—	—	—	—	—

Z tablicy tej widać, że dla kas samych istnienie kilku kas w powiecie lub mieście nie jest szkodliwe: przeciwnie nawet, rozwój takich kas wygląda na lepszy. Tak jest przede wszystkim w województwach poznańskim, pomorskim i krakowskim. Śląsk oraz woj. lwowskie i stanisławowskie wykazują od-

wrotne stosunki. Specjalnie co do woj. poznańskiego należy jednak zwrócić uwagę na istnienie w Poznaniu i Bydgoszczy kas oszczędności, które prowadzą operacje na bardzo dużą skalę i oczywiście swymi rachunkami wywierają znaczny wpływ na rubryki, do których zostały zaliczone—a więc

na kasy, których jest po kilka w powiecie (miasta wydzielone wliczaliśmy w naszych tablicach do odpowiednich powiatów).

Poza tem wogóle ma tu duże znaczenie rok założenia kasy, czyli czas, od kiedy kasa istnieje: tam, gdzie są dwie kasy, jedna z nich istnieje najczęściej dawno i wykazuje znaczniejszy rozwój. Ułożenie tablicy z podziałem kas według tych dwóch kryteriów—liczby kas w powiecie lub mieście oraz czasu ich założenia byłoby może ciekawe, ale dałoby zbyt małe liczby kas dla każdej rubryki, ażeby na ich podstawie wyprowadzać jakieś bardziej stanowcze wnioski.

Przechodząc do działalności kas oszczędności, trzeba zaznaczyć, że właściwą działalność ich w Polsce można rozpatrywać dopiero od roku 1924, t. j. od chwili wprowadzenia waluty złotowej. Danych jednak z końca r. 1924 dla wszystkich kas Główny Urząd Statystyczny nie posiada, porównanie więc obecnych danych z tym rokiem jest niemożliwe. Tylko dla pewnej części kas Główny Urząd Statystyczny otrzymywał od połowy r. 1924 dane miesięczne o stanie i ruchu wkładów. Dane te były ogłaszane w *Wiadomościach Statystycznych*.

Ciekawsze będzie porównanie rachunków kas tutaj podanych z rachunkami tychże kas z przed wojny. Niestety, statystyka pruska podawała przeważnie dane ogólne dla prowincyj: jedynie co 5 lat, a ostatnio w r. 1909, były ogłaszane dane dla poszczególnych kas indywidualnie—musimy więc cofnąć się aż do roku 1909 (ob. *Zeitschrift des Königlich Preussischen Statistischen Landesamts*, 1911—II. Abteilung). Statystyka austriacka podawała co rok dane dla poszczególnych kas (dla r. 1909 ob. *Österreichische Statistik XCIII. Band, 2. Heft*).

Według powyższej statystyki było w r. 1909 na obecnem terytorjum województwa poznańskiego 80 kas, pomorskiego—28, górnośląskiej części województwa śląskiego—13,

czyli razem 121 kas. Z tej liczby obecnie w województwie poznańskiem pozostało 76 (jedna kasa powiatowa dla powiatu Poznań-Zachód została w r. 1925 zlikwidowana wskutek połączenia dwóch powiatów poznańskich w jeden; o trzech kasach-miejskich w Miasteczku i w Zaniemyślu oraz powiatowej w Wieleniu—wykazy wojewódzkie nie wspominają, zostały więc zapewne również zlikwidowane); w województwie pomorskiem pozostały wszystkie kasy w liczbie 28, w województwie śląskiem pozostało 11 (o dwóch kasach miejskich w Katowicach i w Pszczynie wykazy nie wspominają). Pewną trudność dla porównań sprawiają kasy powiatowe, które znajdowały się w miastach, obecnie będących na terytorjum państwa niemieckiego, ale których powiaty przeszły częściowo do Polski i odwrotnie. Do takich należą: powiatowa kasa w Złotowie (obecny powiat sepolneński, gdzie w roku 1919 została założona kasa powiatowa); powiatowa kasa w Wieleniu, o której wykazy wojewódzkie nie wspominają; powiatowa kasa w Bytomiu—ponieważ miasto Bytom przeszło do Niemiec; wreszcie kilka kas powiatowych na Górnym Śląsku, których siedziby przeszły również do Niemiec, ale których powiaty należą częściowo do Polski. W zasadzie w naszych obliczeniach kasy te odrzucaliśmy; wyjątek uczyniliśmy jedynie dla kasy w Złotowie, którą obecnie jakby zastępuje kasa w Sepolnie.

Dla kas oszczędności w b. Galicji i na Śląsku Cieszyńskim trudności powyższych niema; do obliczeń naszych braliśmy dane również z r. 1909. Kas komunalnych było tam wówczas 52; statystyka austriacka podaje w swych publikacjach jeszcze dwie kasy niekomunalne: Kasę Galicyjską we Lwowie i Kasę Ruską w Przemyślu. Kasy te tutaj odrzucamy.

Liczba i suma wkładów, suma pożyczek, udzielanych przez Kasy, oraz suma fundusów rezerwowych w kasach przed wojną i po wojnie przedstawia się jak następuje:

Województwa	Liczba kas	Liczba wkładów	Suma wkładów (oszczędn. i bieżących)	Suma pożyczek	Suma fun- duszków re- zerwowych
			w tysiącach złotych		
Ogółem	r. 1909	173	685 943	701 680	44 623
	r. 1925	180	707 337	56 830	7 636
Województwa zachodnie z G. Śląskiem	r. 1909	121	450 141	418 409	22 685
	r. 1925	123	419 786	33 831	2 443
Województwa południowe ze Śląskiem Cieszyńskim	r. 1909	52	235 802	283 271	21 938
	r. 1925	57	287 551	22 999	5 193
Woj. poznańskie	r. 1909	80	256 473	243 730	12 154
	r. 1925	81	299 890	21 467	1 845

Województwa	Liczba kas	Liczba wkładów	Suma wkładów (oszczędn. i bieżących)	Suma pożyczek	Suma fun- duszów re- zerwowych
			w tysiącach złotych		
Woj. pomorskie r. 1909	28	125 578	110 547	86 320	6 168
r. 1925	32	117 330	10 162	9 144	472
Woj. śląskie r. 1909	16	92 916	108 137	87 754	7 439
r. 1925	13	35 693	3 514	4 540	1 591
W tem: Górny Śląsk r. 1909	13	68 090	64 132	52 160	4 363
r. 1925	10	2 566	2 202	1 789	126
Śląsk Cieszyński r. 1909	3	24 826	44 005	35 594	3 076
r. 1925	3	33 127	1 312	2 751	1 465
Woj. krakowskie r. 1909	19	122 145	153 250	133 206	11 769
r. 1925	21	108 443	10 113	11 364	2 097
Woj. lwowskie r. 1909	15	43 435	41 407	38 947	3 440
r. 1925	17	92 812	9 281	8 220	881
Woj. stanisławowskie r. 1909	9	27 801	27 266	26 336	2 109
r. 1925	10	34 215	1 512	1 790	419
Woj. tarnopolskie r. 1909	6	17 595	17 343	15 838	1 544
r. 1925	6	18 954	781	1 251	331

Nastomiast porównanie dalszych 3 rubryk w powyższych tablicach daje bardzo ciekawe rezultaty. Naprzód konstatujemy, że stosunek b. dzielnicy pruskiej (woj. zachodnie z Górnym Śląskiem) i b. dzielnicy austriackiej (woj. południowe ze Śląskiem Cieszyńskim) do siebie w rubrykach sumy wkładów i sumy pożyczek wcale się nie zmienił (suma wkładów b. dzielnicy pruskiej w obydwóch latach wynosi około 60% sumy ogólnej, suma pożyczek—około 57%). Jedynie stosunek sum funduszów rezerwowych zmienił się po wojnie dość znacznie na niekorzyść b. dzielnicy pruskiej (w r. 1909—51%, w r. 1925—tylko 32% sumy ogólnej).

Województwa	Wkłady	Pożyczki	Fundusze rezerwowe
	w 0/0 0/0 sum z r. 1909		
Ogółem	8,1	10,1	17,1
Zachodnie z G. Śląskiem	8,1	10,0	10,8
Południowe ze Śl. Cieszyń.	8,1	10,2	23,7
Poznańskie	8,8	11,5	15,2
Pomorskie	9,2	10,6	7,7
Śląskie	3,2	5,2	21,4
w tem: Górny Śląsk	3,4	3,4	2,9
Śląsk Cieszyński	3,0	7,7	47,6
Krakowskie	6,6	8,5	17,8
Lwowskie	22,4	21,1	25,6
Stanisławowski	5,5	6,8	19,9
Tarnopolskie	4,5	7,9	21,4

Wkłady w r. 1925, stanowiąc 8,1% wkładów w r. 1909, wykazują spadek 12-krotny. Najbliżej przeciętnego spadku stoją województwa poznańskie i pomorskie; województwa południowe (z wyjątkiem lwow-

skiego, o czym była mowa wyżej) dają rezultaty coraz gorsze w miarę posuwania się na wschód. Prawie taki sam stosunek województw względem siebie widać w rubryce pożyczek, udzielonych przez kasy; spadek ogólny jest tu 10-krotny. Inaczej jest co do funduszy rezerwowych, których ogólny spadek jest znacznie mniejszy prawdopodobnie wskutek tego, że duża ich część była przez kasy ulokowana w nieruchomościach, które nie uległy dewaluacji; stosunek województw względem siebie wynika tutaj z wyżej omawianej zmiany stosunku dwóch dzielnic.

Dla kas oszczędności w woj. centralnych i wschodnich, jako założonych już po wojnie, jedynym porównaniem mogą być kasy dwóch pozostałych dzielnic. Przeciętne wysokości rachunków, obliczone dla jednej kasy w poszczególnych dzielnicach przedstawiają się jak niżej:

Rok 1925

Dzielnica	Liczba kas	Na 1 kasę przeciętnie			
		Liczba wkładów (książeczek)	Suma wkładów		Suma funduszy rezerwowych
			oszczędnościowych	na rachunkach bieżących	
			w tysiącach złotych		

Kasy wszystkie

Polska . . .	1983	595	245	49	301	39
Woj. centralne i wschodnie . .	18	251	59	19	93	5
Woj. zachodnie . .	113	692	215	65	272	21
„ śląskie . . .	13	746	241	29	349	122
„ południowe . .	54	712	371	31	419	69

Kasy założone w latach 1919—1925 włącznie

Polska . . .	24	376	71	21	93	6
Woj. centralne i wschodnie . .	18	251	59	19	93	5
Woj. zachodnie . .	4	718	128	37	102	5
„ śląskie . . .	—	—	—	—	—	—
„ południowe . .	2	818	58	1	80	14

Porównanie kas woj. centralnych i wschodnich ze wszystkimi kasami dwóch dzielnic pozostałych musiało wypaść na niekorzyść pierwszych, jako kas nowych, istniejących zaledwie kilka lat. Natomiast porównanie ich z kasami, założonymi w innych dzielnicach w tym samym czasie, t. j. w latach od 1919 do 1925 włącznie, wygląda inaczej. Przy dość dużej różnicy co do wkładów oszczędnościowych w porównaniu z woj. zachodnimi, widać stosunkowo niewielką różnicę w porównaniu z woj. południowymi, tak co do wkładów oszczędnościowych, jak i co do stosunku pożyczek udzielonych do sumy wkładów ogółem (oszczędnościowych i bieżących razem). Suma pożyczek jest wyższa od sumy wkładów—czego w województwach

zachodnich wogóle niema. Natomiast suma funduszy rezerwowych jest w woj. centralnych i wschodnich jednakowa z woj. zachodnimi, a znacznie niższa niż w woj. południowych: cecha charakterystyczna dla tych dwóch dzielnic, widoczna również w innych tablicach.

Dość dziwnie wygląda w powyższem zestawieniu przeciętna liczba książeczek w jednej kasie: w woj. centralnych i wschodnich stanowi ona mniej więcej tylko trzecią część takież liczby w innych dzielnicach. Należy przypuszczać, że ludność jest tu mniej przyzwyczajona do składania oszczędności nawet najdrobniejszych w komunalnych kasach oszczędności—ponieważ kasy takie przed wojną wcale nie istniały—i dlatego pojedyncze wkłady zaczynają się dopiero od sum znacznie wyższych. Przeciętna wysokość jednego wkładu również to wykazuje: w woj. centralnych i wschodnich wynosi ona 236,32 zł.; dla kas założonych po wojnie w woj. zachodnich 178,16 zł., w woj. południowych 71,39 zł. (dla wszystkich kas w tych dzielnicach odpowiednio 58,18 zł. i 78,69 zł.).

Procentowy stosunek trzech dzielnic pod względem ogólnych sum na podawanych rachunkach w kasach, założonych w czasie od r. 1919—1925, przedstawiamy poniżej:

W % liczb i sum ogólnych

Dzielnice	Liczba kas	Liczba wkładów (książeczek)	Suma wkładów oszczędnościowych	na rachunkach bieżących	Sumy pożyczek	Sumy funduszy rezerwowych
Polska . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Woj. centralne i wschodnie . .	75,0	50,0	62,9	69,6	74,7	65,3
Woj. zachodnie . .	16,7	31,9	30,2	30,0	18,2	14,1
„ śląskie . . .	—	—	—	—	—	—
„ południowe . .	8,3	18,1	6,9	0,4	7,1	20,0

Tablica ta potwierdza nasze poprzednie uwagi, dotyczące trzech b. dzielnic: procenty, wykazywane przez nią, są jasne, a różnice w poszczególnych rubrykach widoczne i zrozumiałe. Wskażemy tutaj w woj. centralnych i wschodnich na stosunkowo najmniejszy procent (50) liczby wkładów, wobec znacznie wyższych procentów dla tychże województw w innych rubrykach; na stosunek rubryki pożyczek do rubryki wkładów w poszczególnych dzielnicach; wreszcie na inaczej niż inne ukształtowaną rubrykę funduszy rezerwowych.

Dla bliższego zorientowania się co do działalności kas ankietę podawała w swych formularzach jeszcze 2 rubryki: wysokość oprocentowania wkładów, oraz wysokość oprocentowania udzielonych przez kasy po-

zyczek, specjalnie wekslowych, gdyż tylko takie, jako krótkoterminowe, można było uważać za aktualne. Ta ostatnia rubryka nie została w naszych tablicach podana, ponieważ wykazała rezultaty wszędzie mniej więcej jednakowe—24 % w stosunku rocznym. Tylko w bardzo niewielkiej liczbie kas były te procenty niższe, chociaż i tam dochodziły często do tychże wysokości przez pobieranie dodatkowych prowizyj, kosztów i t. p. Rubryka zaś oprocentowania wkładów (ob. tabl. 3) wykazuje dość znaczne różnice w kasach poszczególnych województw i poszczególnych rodzajów. Należy i tu jednak pamiętać, że oprocentowanie często zależy od dokonania lub niedokonania waloryzacji. Następnie w podawanych rubrykach najniższego i najwyższego oprocentowania stosunek pomiędzy nimi, rozpiętość tego oprocentowania, zależy w dużej mierze od liczby kas, branych pod uwagę. Tak więc w województwie poznańskim i pomorskim rozpiętość ta jest duża; w innych województwach znacznie mniejsza. Najniższy procent od wkładek (4%) dają kasy województwa poznańskiego i pomorskiego; w województwie krakowskim jedna kasa podała również taki procent, zaznaczając jednak, że jest to procent, wypłacany „ustawowo, od wkładów zwaloryzować się mających“. Jako najwyższy procent wykazuje większość kas 20%. Przy ogólnym porównywaniu tych dwóch rubryk nasuwa się wniosek, że kasy słabo rozwinięte lub

później założone dają procent stosunkowo większy, i odwrotnie,—co jest zresztą zrozumiałe: kasy dawniej istniejące nie potrzebują sztucznie przyciągać klientów, a większa ilość pożyczek udzielonych dawno, nisko oprocentowanych, wreszcie pewien konserwatyzm wstrzymują zmiany procentu na wyższy.

Ankieta Ministerstwa Spraw Wewnętrznych nie daje oczywiście wszechstronnej statystyki komunalnych kas oszczędności. Taką statystykę stanowiłyby całkowite zamknięcia rachunkowe roczne, rachunki strat i zysków oraz inne dane sprawozdawcze, takie, jakie zbierała i ogłaszała statystyka pruska lub austriacka. Od czasu ukończenia wojny kasy nie wiedząc, gdzie swe dawne obowiązkowe sprawozdania przysyłać, nie przygotowywały ich wcale; do tego przyczyniła się również inflacja. Mimo to Główny Urząd Statystyczny starał się je otrzymać i pewne ich opracowania są w toku; wskutek jednak znacznych różnic w swej formie wymagają one dużych i mozolnych prac. Główny Urząd Statystyczny dążył i dąży do ustalenia tej formy; ostatnio zostały opracowane, łącznie z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Ministerstwem Skarbu, nowe wzory dla takich sprawozdań rocznych, i należy przypuszczać, że już za rok ubiegły, 1926, będzie można na ich podstawie opracować całkowitą, pełną statystykę komunalnych kas oszczędności.

Caisses Communales d'Épargne en Pologne

Résumé

Les tableaux ci-après sont basés sur les chiffres obtenus au moyen de l'enquête adressée aux voïévodies (administrations départementales) par le Ministère de l'Intérieur dans le but d'obtenir les données statistiques les plus importantes, relatives à la situation de toutes les caisses communales d'épargne au 31/XII 1925.

Dans l'analyse ci-dessus (en polonais) on a procédé à une comparaison entre les données récentes obtenues des départements de l'ouest, de Silésie et du sud et celles de 1909, publiées avant la guerre par les gouvernements prussien et autrichien. Les données

subséquentes à celles de 1909 font défaut pour les caisses de l'ancienne Pologne prussienne.

Pour les caisses fondées dans les départements centraux et de l'est une pareille comparaison est impossible, vu qu'elles n'existaient pas avant la guerre dans l'ancienne Pologne russe.

Donc, dans l'analyse ci-dessus, les chiffres concernant les caisses fondées après la guerre dans les départements centraux et de l'est ne sont comparés qu'avec ceux obtenus des autres provinces de la Pologne.

Tabl. I. Kasy oszczędności miejskie i powiatowe według lat założenia
 Caisses d'épargne municipales et d'arrondissements d'après les
 années de fondation

Województwa Kasy miejskie i powiatowe <i>Départements Caisses municipales et d'arrondissements</i>	Liczba kas ogółem <i>Nombre total des caisses</i>	Liczba kas założonych w latach <i>Nombre de caisses fondées au cours des années</i>									
		do 1850 włącznie jusqu'à 1850 inclusivement	1851— 1860	1861— 1870	1871— 1880	1881— 1890	1891— 1900	1901— 1910	1911— 1914	1915— 1918	1919— 1925
Polska — Pologne	204	9	22	27	12	32	39	24	11	4	24^a
Kasy miejskie	103	7	5	23	7	14	18	17	7	2	3
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	101	2	17	4	5	18	21	7	4	2	21
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
M. st. Warszawa — Ville de Varsovie	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kasa miejska—Caisse municipale . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Warszawa	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Kasy miejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Łódź	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kasy miejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Kielce	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Kasy miejskie	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Lublin	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Kasy miejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Białystok	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Kasy miejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Wołyń	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kasy miejskie	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Poznań	82^b	5	10	17	5	15	14	10^b	3	2	1
Kasy miejskie	48 ^b	5	3	13	3	8	5	8 ^b	1	2	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	34	—	7	4	2	7	9	2	2	—	1
<i>Caisses d'arrondissements</i>											

^a W tem w r. 1919—3 kasy, w r. 1922—1, w r. 1924—2 i w r. 1925—18 kas.

^b W tem 1 kasa w r. 1925 nieczynna.

^a Y compris 3 caisses en 1919, 1 en 1922, 2 en 1924 et 18 en 1925.

^b Y compris 1 caisse inactive au cours de l'année 1925.

Tabl. I. Kasy oszczędności miejskie i powiatowe według lat założenia (dok.)
 Caisses d'épargne municipales et d'arrondissements d'après les
 années de fondation (fin)

Województwa Kasy miejskie i powiatowe <i>Départements Caisses municipales et d'arrondissements</i>	Liczba kas ogółem <i>Nombre total des caisses</i>	Liczba kas założonych w latach <i>Nombre de caisses fondées au cours des années</i>									
		do 1850 włącznie jusqu'à 1850 inclusivement	1851— 1860	1861— 1870	1871— 1880	1881— 1890	1891— 1900	1901— 1910	1911— 1914	1915— 1918	1919— 1925
Pomorze	33 ^a	4	7	—	1	4	8	3	3 ^a	—	3
Kasy miejskie	16 ^a	2	—	—	—	2	6	3	3 ^a	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	17	2	7	—	1	2	2	—	—	—	3
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Śląsk	16 ^b	—	5	—	1	4	2 ^a	3 ^a	1 ^a	—	—
Kasy miejskie	11 ^b	—	2	—	1	2	2 ^a	3 ^a	1 ^a	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	5	—	3	—	—	2	—	—	—	—	—
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Kraków	21	—	—	4	3	5	4	3	1	1	—
Kasy miejskie	9	—	—	4	1	1	2	1	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	12	—	—	—	2	4	2	2	1	1	—
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Lwów	18 ^a	—	—	3	1	1	6	4	3 ^a	—	—
Kasy miejskie	11 ^a	—	—	3	1	—	3	2	2 ^a	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	7	—	—	—	—	1	3	2	1	—	—
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Stanisławów	10	—	—	2	1	2	1	1	—	1	2
Kasy miejskie	4	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	6	—	—	—	—	1	1	1	—	1	2
<i>Caisses d'arrondissements</i>											
Tarnopol	6	—	—	1	—	1	4	—	—	—	—
Kasy miejskie	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
<i>Caisses municipales</i>											
Kasy powiatowe	5	—	—	—	—	1	4	—	—	—	—
<i>Caisses d'arrondissements</i>											

^a W tem 1 kasa w r. 1925 nieczynna.

^b W tem 3 kasy w r. 1925 nieczynne.

U w a g a. W niewymienionych tu województwach wileńskim, nowogródzkim i poleskim kasy komunalne nie istniały wcale.

^a Y compris 1 caisse inactive au cours de l'année 1925.

^b Y compris 3 caisses inactives au cours de l'année 1925.

Note. Les caisses communales n'existaient pas du tout dans les départements qui ne furent pas envisagés dans le tableau c. à d. dans ceux de Wilno, de Nowogródek et de Polesie.

Tabl. 2. Sieć kas oszczędności miejskich i powiatowych w Polsce
Réseau des caisses d'épargne municipales et d'arrondissements en Pologne

31. XII 1925

31. XII 1925

Województwo	Liczba powiatów	Liczba kas oszczędności	Liczba powiatów w których <i>Nombre d'arrondissements dans lesquels</i>					<i>Départements</i>
	<i>Nombre d'arrondissements</i>	<i>Nombre de caisses d'épargne</i>	niema kas <i>il n'y a pas de caisses</i>	są kasy po— <i>il y a des caisses</i>				
				1	2	3	4	
				w powiecie <i>dans l'arrondissement</i>				
Polska	265 ^a	204	137	77	30	17	4	Pologne
M. st. Warszawa	1 ^a	1	—	1	—	—	—	ville de Varsovie
Warszawa	23	3	20	3	—	—	—	Varsovie
Łódź	13 ^a	1	12	1	—	—	—	Łódź
Kielce	16	5	11	5	—	—	—	Kielce
Lublin	19	4	15	4	—	—	—	Lublin
Białystok	13	3	10	3	—	—	—	Białystok
Wilno	9	—	9	—	—	—	—	Wilno
Nowogródek	7	—	7	—	—	—	—	Nowogródek
Polesie	10	—	10	—	—	—	—	Polesie
Wołyń	10	1	9	1	—	—	—	Wołyń
Poznań	35 ^a	82	—	7	12	13	3	Poznań
Pomorze	18 ^a	33	—	6	9	3	—	Pomorze
Śląsk	9 ^a	16	1	2	5	—	1	Silésie
Kraków	22 ^a	21	4	16	1	1	—	Cracovie
Lwów	27 ^a	18	11	14	2	—	—	Lwów
Stanisławów	16	10	7	8	1	—	—	Stanisławów
Tarnopol	17	6	11	6	—	—	—	Tarnopol

^a Przy obliczaniu ilości kas w powiatach uważano miasta wydzielone za jednostkę z odpowiednim powiatem, tym sposobem liczba powiatów, tu podana, jest mniejsza od ich liczby rzeczywistej, prawnej.

^a En évaluant le nombre de caisses dans les arrondissements on envisageait chaque ville indépendante conjointement avec l'arrondissement respectif, par conséquent le nombre des arrondissements présenté dans le tableau ci-dessus est moindre que le nombre effectif des arrondissements administratifs.

Tabl. 3. Wkłady, pożyczki i fundusze rezerwowe w kasach oszczędności miejskich i powiatowych

Dépôts, prêts et fonds de réserve dans les caisses d'épargne municipales et d'arrondissements

31. XII 1925

Województwa Rok założenia kas ^a <i>Départements</i> <i>Année de fondation des caisses^a</i>	Liczba kas czyn- nych <i>Nombre de caisses en acti- vité</i>	Liczba książeczek oszczędno- ściowych <i>Nombre de livrets d'épargne</i>	Suma wkładów <i>Montants des dépôts</i>		Suma pożyczek wydanych przez kasę <i>Montant des prêts accordés</i>	Suma funduszu rezerwowego <i>Montant du fonds de réserve</i>	Oprocento- wanie wkładów oszczędno- ściowych <i>Taux de l'intérêt des dépôts d'épargne</i>		Prze- ciętna wysokość wkła- dów na 1 ksią- żeczkę <i>Mon- tant moyen des dépôts par livret</i>
			oszczędno- ściowych <i>d'épargne</i>	na rachunkach bieżących <i>aux comptes courants</i>			najniż- sze mini- mal	najwyż- sze maxi- mal	
Złote i grosze — Zlotys et grosz									
Polska—ogółem . . . Pologne—total . do— <i>jusqu'à</i> —1900 . . 1901—1914 . . 1915—1918 . . 1919—1925 . . M. st. Warszawa ogółem . <i>Ville de Varsovie total</i> 1919—1925 . . Warszawa ogółem . <i>total</i> 1919—1925 . .	198 140 30 4 24 1 1 3 3	711 847 635 401 65 422 2 007 9 017 766 766 297 297	48 504 894,89 38 934 666,14 7 744 963,63 131 049,10 1 694 216,02 575 562,57 575 562,57 134 677,95 134 677,95	9 733 416,84 7 857 130,45 1 382 574,26 — 493 712,13 225 286,— 225 286,— 2 747,61 2 747,61	59 599 703,29 48 287 679,67 8 894 138,53 174 572,02 2 243 313,07 669 687,— 669 687,— 209 762,10 209 762,10	7 722 833,22 6 924 481,34 648 706,51 16 937,70 132 707,67 — — 9 846,84 9 846,84	4% 4% 4% 6% 4% 12% 12% 12% 12%	20% 20% 18% 18% 20% 12% 12% 20% 20%	68,14 61,28 118,38 65,29 187,89 751,38 751,38 453,49 453,49

^a Wszystkie kasy w b. dzielnicy rosyjskiej powstały w latach 1919—1925.

^a Toutes les caisses existantes sur le territoire de l'ancienne Pologne russe furent fondées dans la période de 1919—1925.

Tabl. 3. Wkłady, pożyczki i fundusze rezerwowe w kasach oszczędności miejskich i powiatowych (dok.)

Dépôts, prêts et fonds de réserve dans les caisses d'épargne municipales et d'arrondissements (fin)

31. XII 1925

Województwa Rok założenia kas ^a <i>Départements</i> <i>Année de fondation des caisses^a</i>	Liczba kas czyn- nych <i>Nombre de caisses en activité</i>	Liczba książeczek oszczędnościowych <i>Nombre de livrets d'épargne</i>	Suma wkładów <i>Montants des dépôts</i>		Suma pożyczek wydanych przez kasę <i>Montant des prêts accordés</i>	Suma funduszu rezerwowego <i>Montant du fonds de réserve</i>	Oprocentowanie wkładów oszczędnościowych <i>Taux de l'intérêt des dépôts d'épargne</i>		Przebiegna wysokość wkładów na 1 książeczkę <i>Montant moyen des dépôts par livret</i>
			oszczędnościowych <i>d'épargne</i>	na rachunkach bieżących <i>aux comptes courants</i>			najniższe minimal	najwyższe maximal	
Złote i grosze — Zlotys et grosz									
Lódź ogółem—total .	1	107	24 587,15	247,50	53 549,52	—	12%	12%	229,78
1919—1925 . .	1	107	24 587,15	247,50	53 549,52	—	12%	12%	229,78
Kielce ogółem—total	5	642	207 508,14	74 621,37	405 784,80	34 372,43	12%	18%	323,22
1919—1925 . .	5	642	207 508,14	74 621,37	405 784,80	34 372,43	12%	18%	323,22
Lublin ogółem—total	4	726	69 496,47	4 300,—	169 824,01	30 461,89	12%	15%	95,72
1919—1925 . .	4	726	69 496,47	4 300,—	169 824,01	30 461,89	12%	15%	95,72
Białystok ogółem . .	3	1 807	41 743,42	11 612,54	131 225,84	1 397,55	12%	12%	23,10
total									
1919—1925 . .	3	1 807	41 743,42	11 612,54	131 225,84	1 397,55	12%	12%	23,10
Wołyń ogółem—total	1	165	12 237,32	24 846,65	34 783,24	10 529,11	12%	12%	74,16
1919—1925 . .	1	165	12 237,32	24 846,65	34 783,24	10 529,11	12%	12%	74,16
Poznań ogółem—total	81 ^b	299 890	15 800 853,13	5 666 426,44	21 615 860,14	1 845 142,82	4%	20%	52,68
do—jusqu'à—1900 . .	66	282 898	14 657 329,78	5 544 500,80	20 198 750,91	1 698 689,63	4%	20%	51,81
1901—1914 . .	12 ^b	16 919	1 122 510,26	115 181,23	1 387 515,01	139 027,21	4%	12%	66,50
1915—1918 . .	2	32	7 296,70	—	9 664,22	3 468,45	6%	8%	228,02
1919—1925 . .	1	41	13 716,39	6 684,41	19 930,—	3 957,53	8%	12%	334,54
Pomorze ogółem total	32 ^b	117 330	8 475 706,52	1 685 696,24	9 143 676,43	472 327,24	4%	20%	72,23
do—jusqu'à—1900 . .	24	109 845	7 734 241,32	1 511 514,81	8 498 267,03	424 009,36	4%	20%	70,41
1901—1914 . .	5 ^b	4 654	243 503,16	32 997,08	256 334,92	33 496,85	4%	18%	52,32
1915—1918 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1919—1925 . .	3	2 831	497 962,04	141 184,35	389 074,48	14 821,03	4%	12%	175,89
Śląsk ogółem—total	13 ^c	35 693	3 138 921,72	374 623,83	4 539 912,11	1 591 420,80	6%	15%	87,94
do—jusqu'à—1900 . .	11 ^b	34 848	2 957 893,27	363 184,95	4 288 184,46	1 558 287,70	6%	15%	84,88
1901—1914 . .	2 ^d	845	181 028,45	11 438,88	251 727,65	33 133,10	6%	8%	214,23
1915—1918 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1919—1925 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kraków ogółem total	21	108 443	9 765 501,69	347 026,38	11 364 494,20	2 097 020,60	4%	20%	90,05
do—jusqu'à—1900 . .	16	100 710	8 842 946,88	287 541,90	10 324 036,34	2 085 984,93	4%	20%	87,80
1901—1914 . .	4	5 960	829 237,02	59 484,48	946 318,17	10 192,04	12%	18%	139,13
1915—1918 . .	1	1 773	93 317,79	—	94 139,69	843,63	10%	18%	52,63
1919—1925 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lwów ogółem—total	17	92 812	8 025 273,19	1 255 434,49	8 220 220,91	880 785,57	8%	15%	86,47
do—jusqu'à—1900 . .	11	56 911	2 738 665,14	91 961,90	2 254 300,88	451 305,—	10%	15%	48,12
1901—1914 . .	6	35 901	5 286 608,05	1 163 472,59	5 965 920,03	429 480,57	8%	14%	147,25
1915—1918 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1919—1925 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stanisławów ogółem total	10	34 215	1 503 201,76	8 967,80	1 789 611,60	418 571,05	5%	15%	43,93
total									
do—jusqu'à—1900 . .	6	31 235	1 273 965,89	6 786,10	1 472 828,66	375 247,40	5%	15%	40,78
1901—1914 . .	1	1 143	82 076,69	—	86 322,75	3 376,74	12%	12%	71,80
1915—1918 . .	1	202	30 434,61	—	70 768,11	12 625,62	10%	10%	150,66
1919—1925 . .	2	1 635	116 724,57	2 181,70	159 692,08	27 321,29	12%	12%	71,39
Tarnopol ogółem total	6	18 954	729 623,86	51 579,99	1 251 311,39	330 957,32	8%	15%	38,49
do—jusqu'à—1900 . .	6	18 954	729 623,86	51 579,99	1 251 311,39	330 957,32	8%	15%	38,49
1901—1914 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1915—1918 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1919—1925 . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—

a Wszystkie kasy w b. dzielnicy rosyjskiej powstały w latach 1919—1925.

b Poza tym i kasa w r. 1925 nieczynna. c 3 kasy w r. 1925 nieczynne. d 2 kasy w r. 1925 nieczynne.

Uwaga. Do sum powyższych nie doliczono sum podanych przez kasy w markach niemieckich lub koronach austriackich.

a Toutes les caisses existantes sur le territoire de l'ancienne Pologne russe furent fondées dans la période de 1919—1925.

b En outre i caisse inactive en 1925. c 3 caisses inactives en 1925. d 2 caisses inactives en 1925.

Note. Les sommes ci-dessus n'embrassent pas les sommes exprimées par les caisses en marks allemands ou en couronnes autrichiennes.